

tain yli kymmenen miljardin markan suoranaiset menetykset. Muun tyyppisen veronkierron ja talousrikollisuuden yhteiskunnalle aiheuttamat menetykset ovat arvioiden mukaan tätäkin suuremmat.

Talousrikollisuutta on jo pitemmän aikaa pyritty torjumaan erilaisin toimenpitein. Keskusrikospoliisissa on vuonna 1994 käynnistetty rikoshyödyn jäljittämishanke, ja hallitus on 1.2.1996 tehnyt periaatepäätöksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Periaatepäätöksen mukaan talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntatyön painopistettä siirretään ennalta estäviin toimenpiteisiin. Valvontaa tehostamalla pyritään ilmituloriskin lisäämiseen ja tehostetaan talousrikoksilla saadun hyödyn takaisinsaantia. Viimeksi mainittuun pyritään rikoshyödyn jäljittämisen ja palauttamisen tehostamisella sekä ulosottoa koskevien säännösten uudistamisella, jotta perintää voitaisiin tehostaa rikoshyödyn jäljittämishankkeen yhteydessä todetuissa ongelmatilanteissa muun muassa näennäisoikeustoimien, kansainvälisen perinnän ja takaisinsaantitapausten osalta. Samalla selvitetään myös, voitaisiinko rikoksella saadun hyödyn ulosottoa tehostaa.

Viranomaisten yhteistyö on käynnistynyt. Sen seurauksena viranomaisten kyky harmaan talouden esiin tuomiseen on parin viime vuoden aikana selvästi tehostunut. Samalla on ilmennyt yhteistyötä haittaavia ongelmia, joiden korjaamiseen tarvitaan lainsäädäntötoimia.

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan suurimmaksi ongelmaksi koetaan tällä hetkellä ulosottosäännösten vanhentuneisuus ja tehottomuus. Vanhentuneet ja tehottomat säännökset johtavat siihen, ettei harmaan talouden yhteiskunnalle aiheuttamia vahinkoja saada korjatuiksi. Kätkeyn varallisuuden tosiasiallinen käyttämättömyys johtaa myös siihen, ettei rikollista yritystoimintaa saada katkaistuksi, vaan se jatkuu nopeasti uuden yhtiön tai bulvaanin nimissä.

Ulosottokäytännön suuri ongelma on velallisten jatkuva liikkuminen ulosottopiiristä toiseen ja heidän monessa piirissä yhtä aikaa harjoittamansa harmaan talouden liiketoiminta.

Toinen vaikea ongelma on tietojen saanti ulosottoa varten, erityisesti harmaan talouden yhteydessä, toisilta viranomaisilta ja muilta sivullisilta esim. pankeilta ja vakuutusyhtiöltä. Poliisi ja verottaja saavat nämä tiedot jo tutkinnan aikaisemmassa vaiheessa, mutta tiedot eivät kuitenkaan ole käytettävissä täytäntöönpanossa.

Kolmas merkittävä ongelma epärehellisten velallisten suhteen on näennäiset omaisuuden siirrot läheisille eli perheenjäsenille tai velallisen kokonaan tai osin omistamalle yhtiölle.

Hallituksen esityksen tavoitteena on ulosottomenettelyn tehostaminen em. käytännön ongelmien helpottamiseksi. Tätä varten ulosottolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset

- ulosottomiehen alueellisen toimivallan väljentämisestä rikoshyödyn jäljittämistilanteissa,
- ulosottoviranomaisen oikeudesta saada tietoja toiselta viranomaiselta ja sivulliselta,
- ulosottomiehen salassapitovelvollisuudesta,
- sivullisen hallinnassa olevan omaisuuden ulosmittaamisesta ja
- väliaikaisesta takaisinsaantia turvaavasta takavarikosta.

Valiokunta pitää hallituksen esityksen tavoitteiden toteuttamista yhteiskunnan kannalta välttämättömänä. Näin ollen valiokunta puoltaa esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Sivullisen oikeusturva. Eräissä valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa esitystä on pidetty liian tehokkaana ja muutenkin arveluttavana sivullisen oikeusturvan kannalta tarkasteltuna.

Valiokunta toteaa, että sivullisen tietojenantovelvollisuus ei ole yleinen, vaan se koskee yksittäistä vireillä olevaa ulosottoasiasta ja on lisäksi sidottu hänen ja velallisen väliseen sopimukseen. Yksittäistapauksellisuus näkyy muun muassa lakipykälien sanoista "sivullisen on yksittäisessä ulosottoasiassa kysyttäessä". Sopimukseen sitominen merkitsee sitä, että periaatteessa jokainen sopijakumppani tietää jo sopimuksen tehdessään olevansa lain mukaan velvollinen kertomaan siitä ulosottoviranomaiselle. Sivullisella on käytettävissään erilaisia oikeusturvakeinoja, ja hän on oikeutettu vahingonkorvaukseen, jos ulosottomiehen toimenpiteistä koituu hänelle haittaa.

Lisäksi on huomattava, että kun asia on ulosottovaiheessa, sen oikeudellinen puoli on jo ratkaistu tuomioistuimenkäytössä. Ulosottolaitoksen tehtävänä onkin oikeusturvan toteuttaminen sille, jolle se on edellisessä vaiheessa osoitettu. Oikeutetun kannalta on tärkeää, että ulosotto pyritään toteuttamaan tehokkaasti. Tehokas täytäntöönpano on siten ulosottoimen luonnollinen ja hyväksyttävä tavoite.

Vireillä olevat muut lainsäädäntöhankkeet. Esitystä on myös vastustettu sen vuoksi, että eri ministeriöissä on käynnissä useita laajoja lainsäädäntöhankkeita, jotka näiden lausuntojen mukaan olisi ratkaistava ennen tämän esityksen hyväksymistä. Tällaisia ovat EY:n tietosuojadirektiivin voimaan saattaminen henkilökisterilainsäädännön uudistamisella, asiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten kokonaisuudistus ja mahdollisen valtakunnallisen työsuhte- ja palkkarekisterin perustaminen.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta arvioi, ettei nyt puheena oleva esitys ole ristiriidassa näihin hankkeisiin sisältyvien säännösten kanssa eivätkä ne siten estä nyt puheena olevan esityksen hyväksymistä.

Erityisesti EY:n tietosuojadirektiivin osalta valiokunta toteaa, että 6 artiklan käyttötarkoitussidonnaisuutta koskevat säännökset, joiden on katsottu estävän hallituksen esityksen hyväksymisen, eivät ole ehdottomia. Direktiivin 13 artikla sisältää poikkeuksia ja rajoituksia koskevat säännökset, joiden perusteella käyttötarkoitussidonnaisuutta voidaan rajoittaa, jos rajoitus on välttämätön velallisen oikeuksien toteuttamiseksi. Välttämättömyyskriteerin korostamiseksi valiokunta ehdottaa jäljempänä 34 e ja 34 f §:n sanamuodon tarkistamista.

Yksityiskohtaiset huomautukset

Laki ulosottolain muuttamisesta

34 e §. Pykälän 1 momentissa luetellaan ne tarpeelliset tiedot, jotka sivullisen on yksittäisessä ulosottoasiassa salassapitosäännösten estämättä kysyttävässä ilmoitettava ulosottomiehelle.

Valiokunta ehdottaa, että 1 momentissa korostetaan kyselyjen yksityistapauksellisuutta muuttamalla termi "tarpeelliset tiedot" termiksi "välttämättömät tiedot". Tällä lievennetään tietojen antajille aiheutuvia ongelmia siitä, että tiedot on annettava maksutta, ja korostetaan EY:n tietosuojadirektiivin välttämättömyysperiaatetta.

34 f §. Pykälän 1 momentissa säädetään tiedoista, jotka ulosottomiehellä on oikeus edellisessä pykälässä mainittujen tietojen lisäksi saada täytäntöönpanoa varten.

Valiokunta ehdottaa, että samoin perustein kuin edellisessä pykälässä tämän pykälän 1 momenttiin lisätään luovutettavien tietojen laatua

koskeva määre "välttämättömien tietojen saamiseksi". Lisäyksellä korostetaan sitä, että tietoja voidaan hankkia esimerkiksi Eläketurvakeskuksen rekisteristä vain, jos velallinen ei ole itse ilmoittanut työpaikkaa tai esimerkiksi osoittanut muuta tuloa tai omaisuutta ulosmittauksen kohteeksi, tai jos osoittautuu, että velallinen epäasiallisin keinoin välttelee täytäntöönpanoa.

34 g §. Pykälään sisältyy ulosottomiehen tietojensaantioikeuden vastapainoksi välttämättömät salassapitosäännökset. *Pykälän 2 momentin* mukaan hakijalla on oikeus saada ulosottoviranomaiselta tietoonsa ulosottoselvitys sekä muu ulosottoviranomaisen hankkima velallisen taloudellista asemaa koskeva tieto. Hakijavelkoja voisi käyttää tietoja ulosottoa, takaisinsaantia ja konkurssia koskevassa asiassa.

Ulosottomiehen hankkimilla tiedoilla voi kuitenkin olla hakijalle merkitystä muissakin maksuvyöttömyysmenettelyissä. Esimerkiksi yrityksen saneerauksessa hakijavelkojalla voi olla tarve vedota tällaiseen tietoon saneeraushakemuksen hylkäämisperusteena. Valiokunta pitää yrityssaneerausmenettelyn rinnastamista konkurssiin perusteltuna, koska konkurssi- ja yrityssaneerausmenettely voivat olla yhtä aikaa vireillä ja yrityssaneerauksen aloittaminen estää konkurssiin asettamisen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa 2 momentin tarkentamista ja täydentämistä siten, että tietoja saa käyttää ulosottoa, takaisinsaantia, konkurssin asettamista tai yrityksen saneerausmenettelyn aloittamista koskevassa asiassa.

Valiokunta toteaa lisäksi, että pykälän 2 momentti ei estä velkojaa käyttämästä ulosottomiehen hankkimia tietoja yksityishenkilön velkajärjestelyssä vahvistetun maksuohjelman raukeamisperusteena. Tältä osin valiokunta viittaa eduskunnassa 12.12.1996 hyväksyttyyn hallituksen esitykseen 180/1996 vp laiksi yksityishenkilön velkajärjestelyn muuttamisesta, josta lakivaliokunta on antanut mietinnön LaVM 19/1996 vp. Velkajärjestelylain uuden, valiokunnan korjaaman 84 §:n 2 momentin mukaan ulosottomies voi, jos siihen on erityistä syytä, velkojan vaatimuksesta maksuohjelman aikana selvittää velallisen taloudellista tilannetta noudattaen soveltuvin osin, mitä ulosottolain 3 luvussa säädetään. Mietinnön perusteluissa viitataan nyt puheena olevaan hallituksen esitykseen 145/1996 vp ja todetaan sanotun 2 momentin tarkoituksena olevan, että tähän esitykseen sisältyvät ulosottomiehen tietojensaantioikeudet

koskisivat myös tilanteita, joissa velkajärjestelyn yhteydessä tarvitaan samoja mahdollisuuksia tietojen saantiin kuin ulosottoasian yhteydessä yleensä.

Pykälän 3 momentin mukaan ulosottomiehen olisi ilmoitettava syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille, jos hän epäilee velallisen syyllistyneen vakaviin epärehellisyysrikoksiin. Muista havaitsemistaan rikosepäilyistä ja väärinkäytöksistä ulosottomies voisi ilmoittaa asianomaisille viranomaisille.

Pykälän perusteluissa on todettu, ettei ulosottomies säännöksestä huolimatta ole oikeutettu kertomaan epäilyksistään poliisille, jos sivullisella on poliisilain 35 §:n nojalla oikeus kieltäytyä todistamasta asiassa. Valiokuntakäsittelyssä on noussut esiin myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §, jonka nojalla sivullinen voi kieltäytyä todistamasta asiassa oikeudenkäynnissä.

Valiokunta katsoo, että 3 momenttia on syytä selkeyttää. Riittää, että ulosottomiehellä on oikeus ilmoittaa syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille havaitsemistaan rikosepäilyistä ja hän saa ilmoittaa mahdollisesti havaitsemistaan väärinkäytöksistä muille viranomaisille. Lisäksi tarvi-

taan säännös, jolla ulosottomiestä kielletään antamasta tietoja väärinkäytöksistä silloin, kun tieto on saatu henkilöltä, jolla olisi oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta oikeudenkäynnissä, tai kun tieto väärinkäytöksestä on saatu sivulliselta itseltään.

Valiokunta ehdottaa, että 3 momenttia muutetaan edellä sanotun mukaisesti. Samalla valiokunta pykälän perusteluihin viitaten toteaa tarkoituksena olevan, että ilmoitus tehdään normaalin ulosotto toiminnan yhteydessä havaituista seikoista.

Voimaantulosäännös. Kun lakiehdotus ei enää voi säännöksessä ehdotetun mukaisesti tulla voimaan 1 päivänä joulukuuta 1996, valiokunta ehdottaa päiväyksen poistamista säännöksestä ja säännöksen hyväksymistä avoimena.

Edellä lausutun perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

ulosottolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 3 päivänä joulukuuta 1895 annetun ulosottolain 4 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 22 päivänä maaliskuuta 1996 annetussa laissa (197/96), sekä

lisätään 3 lukuun uusi 21 c ja 34 e—34 g § sekä 7 lukuun siitä 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1066/91) kumotun 17 §:n tilalle uusi 17 § seuraavasti:

3 luku

Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta

21 c §

(Kuten hallituksen esityksessä)

34 e §

Täytäntöönpanoa varten *välttämättömien* tietojen saamiseksi sivullisen on yksittäisessä ulosottoasiassa kysyttäessä salassapitosäännösten estämättä ilmoitettava ulosottomiehelle:

(1—4 kohta kuten hallituksen esityksessä)

(2—4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

34 f §

Täytäntöönpanoa varten *välttämättömien* tietojen saamiseksi ulosottomiehellä on yksittäisessä ulosottoasiassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä 34 e §:ssä säädettyjen tietojen lisäksi:

(1—3 kohta kuten hallituksen esityksessä)

(2—4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

34 g §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, ulosoton hakijalla on oikeus ulosottoviranomaiselta saada tietoonsa ulosottoselvitys sekä muu

ulosottoviranomaisen hankkima velallisen taloudellista asemaa koskeva tieto. Ulosottomies saa ilmoittaa hakijalle myös tiedossaan olevat takaisinsaantikanteen nostamiseksi tarpeelliset tiedot. Hakija ei saa muutoin kuin ulosottoa, takaisinsaantia, konkurssiin asettamista tai yrityksen saneerausmenettelyn aloittamista koskevassa asiassa paljastaa tai käyttää omaksi tai toisen hyödyksi ulosottomieheltä saamiaan tässä momentissa tarkoitettuja tietoja.

Ulosottomies saa antaa tarpeellisia tietoja syyttäjä- tai esitutkintaviranomaiselle, jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä rikokseen. Ulosottomies saa antaa tarpeellisia tietoja myös veroviranomaiselle, työviranomaiselle, konkurssiasiamiehelle tai muulle viranomaiselle havaitsemistaan velallisen väärinkäytöksistä. Ulosottomies ei kuitenkaan saa antaa toiselle viranomaiselle tietoja velallisen väärinkäytöksistä, jos tieto näistä on saatu henkilöltä, joka olisi oikeudenkäynnissä oikeutettu tai velvollinen kieläytymään todistamasta kyseisistä seikoista, eikä

myöskään sivulliselta itseltään saamiaan tietoja tämän väärinkäytöksistä.

(4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

4 luku

Ulosmittauksesta

10 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 luku

Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano

17 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

Tämä laki tulee voimaan (poist.) päivänä (poist.) kuuta 199(poist.).

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 1996

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Henrik Lax /r, varapuheenjohtaja Matti Vähänäkki /sd ja jäsenet Sulo Aittoniemi /kesk, Juhani Alaranta /kesk, Jouko Jääskeläinen /skl, Juha Karpio

/kok, Anne Knaapi /kok, Pekka Kuosmanen /kok, Annika Lapintie /vas, Kari Myllyniemi /kesk, Reino Ojala /sd, Markku Pohjola /sd, Pekka Saarnio /vas ja Jukka Tarkka /nuors.

Vastalause

Lakivaliokunnan enemmistö ei ole hyväksynyt ulosottolain 3 luvun 34 f §:ää hallituksen esityksen mukaisena, vaan ehdottaa pykälän muuttamista.

Hallituksen esityksen lähtökohtana on, että "ulosottomiehellä on yksittäisessä ulosottoasiassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada . . .". Tämä sanamuoto olisi ollut viranomaisen kannalta ja kaikkienkin osapuolten kannalta selkeä, vailla tulkintaongelmia.

Valiokunnan enemmistö sen sijaan ehdottaa säädettäväksi, että ". . . välttämättömien tietojen

saamiseksi ulosottomiehellä on yksittäisessä ulosottoasiassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada . . .".

Valiokunnan päätös tekee selkeän pykälän epämääräiseksi ja ristiriitaiseksi. Tämä tulee ilmi erityisesti silloin, kun toimenpide aiheuttaa kanteita. Ulosottomies ei varmuudella voi tietää vielä tietoja pyytäessään, ovatko saatavat tiedot "välttämättömiä". Jos jälkikäteisarvostelussa todetaan, että tiedot eivät todellakaan olisi olleet "välttämättömiä", saattaa pyytäjälle tulla vaikeuksia. Kanteluasioissa valitettavasti päätös

tehdään kanteluhetkellä olevien tietojen perusteella ja viranomaisen voi tulla väärin kohdelluksi.

Lainsäädäntöä ei saa tahallaan tehdä epämääräiseksi. Tämän vuoksi mietinnöstä tulisi poistaa 34 f §:n yksityiskohtaiset perustelut ja hyväksyä pykälä hallituksen esityksen mukaisena.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 1996

Kari Myllyniemi /kesk
Sulo Aittoniemi /kesk

Edellä olevan perusteella ehdotammekin,

että lakiehdotuksen 3 luvun 34 f § hyväksyttäisiin hallituksen esityksen mukaisena.

Juhani Alaranta /kesk
Jouko Jääskeläinen /skl